

İzmir'in Gelecek Kuşaklara Mirası Ödemiş İpeklileri ve Tire Beledi Dokumalarının Son Durumu

Izmir's Legacy for Future Generations, the Final Situation of Ödemiş Silks and Tire Beledi Weavings

Neslihan Yaşar, *Moda Giyim Tasarımı Bölümü, Dokuz Eylül Üniversitesi*
Nesrin Önlü, *Moda Giyim Tasarımı Bölümü, Dokuz Eylül Üniversitesi*

Özet

İzmir ve ilçeleri birbirinden farklı kültürel değerlerin olduğu köklü tarihi ile geleceğe taşıyacağı pek çok mirası barındırmaktadır. Eski bir dokumacılık geleneğine sahip olan yörede Ödemiş ipeklili dokumaları ve Tire Beledi dokumaları bu araştırma makalede ele alınarak geçmişten günümüze geçirdiği gelişmeler ile günümüzdeki üretim faaliyetleri değerlendirilmektedir. Ödemiş yöresel dokumalarından olan Ödemiş çarşafı, mendili, bürümcüğü, idare bezi, pembezar ve peştamal gibi dokumaların artık sadece sipariş usulü ile üretildiği ilçede dokumacılık faaliyetleri sınırlı sayıda işletme ve dokuma ustalarının çabaları ile devam etmektedir. Tire Beledi dokuması ise daha özel bir çerçevede dokuma ustası Saim Bayrı'nın vefatı neticesinde oluşan dokumacı yetiştirilmesi sorunları ve günümüzdeki üretim faaliyetleri çerçevesinde incelenmektedir. Bu çalışma üreticiler, yerel pazar ve müze ziyaretlerini kapsayan alan araştırması ve kaynak kişilerle görüşmeler sonucunda oluşan veriler ışığında geleneksel kumaşların alışlagelmiş ve yenilikçi teknikleri ile yeni kullanım alanları içindeki durumu sorgulanmaktadır. Sonuç başlığı altında, geleneksel kullanım alanlarını kaybetmiş bu kumaşların gelecek kuşaklara aktarılması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması, yeni alanlarda kullanımlarının yaygınlaştırılması, üretim tekniklerinin korunması, dokumacıların ve dokuma ustası belgelerinin arttırılması gibi önemli temel konular değerlendirilmektedir.

Anahtar sözcükler: Ödemiş ipeği, Beledi dokuması, kumaş, geleneksel üretim.

Akademik disiplin(ler)/alan(lar): Geleneksel sanatlar.

Abstract

Izmir and its districts hold various heritages that will continue into the future with their deep-rooted history with different cultural values. In the region, which has an old weaving tradition, Ödemiş silk weavings and Tire Beledi weavings are discussed in this article, and the current production activities are evaluated with the developments from past to present. Weaving activities continue with the efforts of a limited number of enterprises and weaving masters in the district, where weavings such as Ödemiş linen, handkerchiefs, crepe, idare cloth, pembezar, and loincloth, which are among the local weavings of Ödemiş, are now produced only by order. Tire Beledi weaving, on the other hand, is examined in a more specific context, within the framework of weaver training problems and current production activities, which occurred as a result of the death of the weaving master Saim Bayrı. In this study, the condition of traditional fabrics in both traditional and innovative techniques and new usage areas are questioned in the light of the data obtained through field research including visits to manufacturers, local markets and museums and interviews with resource persons. In the conclusion, topics such as that of transferring these fabrics and skills to future generations and ensuring their sustainability, expanding their use in new areas, protecting production techniques, increasing the certificates of weavers and weaving masters are evaluated.

Keywords: Ödemiş silk, Beledi weaving, fabric, traditional manufacture.

Academical disciplines/fields: Traditional arts.

- **Sorumlu Yazar:** Neslihan Yaşar, Moda ve Giyim Tasarımı Bölümü, Güzel Sanatlar Fakültesi, Dokuz Eylül Üniversitesi.
- **Adres:** Dokuz Eylül Üniversitesi, Tınaztepe Yerleşkesi, Adatepe Mah. Doğu Cad. No: 09, 35390 Buca, İzmir.
- **e-posta:** neslihanyasar4@gmail.com
- **ORCID:** 0000-0002-9919-150X
- **Çevrimiçi yayın tarihi:** 20.09.2022
- **doi:** 10.17484/yedi.1144290

Geliş tarihi: 15.07.2022 / **Kabul tarihi:** 07.09.2022

1. Giriş

İzmir'in el dokumalarından giysilik ve ev tekstilleri ürünleri amaçlı kullanılan Ödemiş ipekli dokumaları ve Tire Beledi dokumaları gelecek kuşaklara miras bırakılmak amacıyla sürdürülebilirliği günümüze kadar devam ettirilen kadim kültürümüzün önemli dokumalarındandır.

Ödemiş ipekli dokumaları ve Tire Beledi Dokumaları bugüne kadar özgün kimlikleri ile varlıklarını sürdürmeye çalışırken, aynı zamanda çağın modern sistemlerine ve yaşam biçimlerine de ayak uydurmaya çalışmaktadırlar. Daha da vurgulamak gerekirse; sadece müzelerde yerlerini alarak yok olmamaları, unutulmamaları için özgün renk, desen tasarımları, hammadde ve üretim tekniklerini gelecek kuşaklara aktarma çabası içinde olan bu dokumalar, değişen yaşam koşulları nedeniyle çağın moda anlayışına, kullanım alanı farklılıklarına, üreticilerinin özgünlüğünden ödün vermeden dokumalara kazandırmaya çalıştıkları renk, desen yenilikleri, farklı kullanım önerileriyle uyum sağlama çabası içindedirler.

Bu kapsamda; sayıları yok denecek kadar azalmış olan Ödemiş ipekli dokumaları ve Tire Beledi dokumaları üreticileri, bireysel çabalarının yanı sıra, belediyelerle iş birliği içinde kendilerine verilen mirası gelecek kuşaklara aktarma çabası içindedirler.

Ödemiş ipekli dokumaları fabrika ve atölye üretim süreçleriyle daha şanslı bir konumdadır. Ödemiş ve Birgi'de kozadan ipek çekip, ipekli kumaş dokuyan dokumacı sayısı çok azalmış olsada; ipekli dokumacılık birkaç üreticinin çabalarıyla devam etmektedir. Ödemiş bünyesinde yer alan belli başlı ipekli dokuma üretim atölyeleri olarak; *Hedef Tekstil*, *Simge İpek*, *Ersoy İpek* ve Birgi'de bulunan *Sem İpek* sayılabilir. Bölgenin önemli iki ipekli kumaş üretim fabrikaları olan 1949 yılında kurulan *Mert İpek* ve 1977 yılında tek dokuma tezgâhı ile üretime başlayıp uzun yıllar bu alanda büyük bir üretim potansiyeline ulaşmış Ödemiş İpek dokuma fabrikaları günümüzde dokuma kumaş üretimini durdurmuşlardır. Mert ipek ağırlıklı olarak giyim-konfeksiyon alanına, Ödemiş İpek ise çeyiz ve ev tekstiline yönelik üretimlerini yapmaktadırlar.

Tire Beledi dokumaları tamamen el dokuma tezgâhında yapılan üretilimiyle çok daha zor bir süreç içerisinde. Son dokuma ustası Saim Bayrı'nın 10 Aralık 2021 yılında ve yetiştirmiş olduğu usta Ethem Tıprıdak'ın 2019 yılında ölümlerinden sonra Saim Bayrı'nın kızı Gülnur Yaylak ve torunu Nurefşan Yaylak tarafından Tire Belediyesi'nin iş birliği ile Beledi dokumaları yaşatılmaya ve gelecek kuşaklara öğretilmeye çalışılmaktadır. Saim Bayrı'nın izinden giderek kendi kurmuş olduğu atölyesinde farklı desen ve renk arayışı içinde üretim yapan Nurefşan Yaylak ve Tire Belediyesi'nin kent Müzesi'nde Beledi dokuma ustası olarak çalışan, Usta Öğretici belgesine sahip olan Gülnur Yaylak, yeni üretimlerini dokumaların özgün tasarım özelliklerini bozmadan gerçekleştirmektedir. Kullanım alanı farklılığı yönünde de çalışmalar yapan Yaylak ailesi, bu kapsamda da başarılı çalışmalar ortaya koymaktadırlar.

Bu yazıda, Ödemiş ipekli dokumaları ve Tire Beledi dokumaları hakkında kısa bilgiler verildikten sonra, dokumaların günümüzdeki son durumları üzerinde durulacaktır.

2. Ödemiş İpekli Dokumaları ve Güncel Durumu

Geçmişte Ödemiş'te pek çok evin içinde kurulu bulunan dokuma tezgâhları üretime dayalı bir yaşam tarzının kanıtlarıydı. Tezgâhlar aile ekonomisinin göstergeleri olurken örf ve adetlerin devamlılığını sağlamaktaydı. İpekli kumaşlardan oluşan geniş bir dokuma yelpazesine sahip olan Ödemiş halkı hem kendi ev içi ihtiyaçlarını hem de giyim ve kuşamda kullandıkları kumaşları dokumuşlardır. Köklü bir geleneksel yapı ve kültürü barındıran bu yaşam tarzı çok eski zamanlardan beri tanınmış ve kayıt altına alınmıştır. Seyyahlarının yol güzergâhlarında bulunan Birgi'nin de içinde bulunduğu Ödemiş yöresi farklı seyahatnamelerde ipekli kumaşları ve ipek üretimi ile yer almıştır. Örneğin İbn Battuta Tanci 1333 yılında on dört gün kaldığı Birgi anılarına yer verirken Birgi Sultanı Aydınoğlu Mehmet'in sarayında gösterişli ipek giysiler giyildiğinden bahsetmektedir. Sultanın oğlu Hıdır Bek ise Ayasuluk beyi (Selçuk) olarak İbn Battuta'ya 'nah' adlı işlemeli bir ipek elbise hediye etmiştir (Tanci, 2000, s. 417). Ünlü gezgin Evliya Çelebi'nin seyahatnamesinde 1671-72 yılları arasında Birgi'de Ödemiş yöresi ipekli dokumacılığında söz edilmektedir. Çelebi, seyahatnamesinde Birgi'nin meşhur ipek ipliğinden 'tire iliği' tabiriyle bahsetmekte (Çelebi, 1935, s. 176-177) aynı zamanda buradan iplik sevkiyatı yapıldığını ve yöre halkının önemli geçim kaynaklarından biri olduğunu dile getirmektedir. Aydınoğulları Beyliğinden sonra Osmanlıların idaresinde yüzyıllar içinde ipek üretimi ve dokumacılık alanındaki kazanımları devam eden yöre, 1922 yılında İzmir'in düşman işgalinden kurtulması ve 1923 yılında Cumhuriyetin ilanı ile Ödemiş adıyla Türkiye Cumhuriyeti İzmir İli'nin ilçesi olmuştur (bkz. Şekil 1). Savaş sonrası kısa bir durgunluk döneminden sonra ilçede ipek üretimi ve dokumacılık faaliyetleri el tezgâhlarında devam etmiştir.

Şekil 1. Osmanlı Döneminden kalma %100 ipek peştamal, Eyüp Bayındır Koleksiyonu (N. Yaşar kişisel arşivi, 2022).

Ödemiş'te uzun yıllar dokumacılık yapmış, dokuma ustası, Ödemiş İpek Tekstil Sanayi'nin sahibi Eyüp Bayındır'ın aktarımlarından öğrendiğimiz kadarıyla Ödemiş yöresi halkının %95'inde ipek böcekçiliği yetiştiriciliği yapılmış, kendisi gibi ustaların denetiminde kozalardan çok kaliteli ipek iplikler üretilmiştir (E. Bayındır, kişisel görüşme, Mayıs 26, 2022). Türkiye'de ipek üretiminde öncü olan Bursa'nın dışında Ödemiş ipeği'de kalitesi ile nam salmıştır. "...1933 yılında Ödemiş ipeği Bursa ipeği standardına neredeyse ulaşmıştır. II. Dünya Savaşı sırasında bile Batı Anadolu'nun en ileri ipek üretim merkezi Ödemiş olmuştur. 1945 yılında Bursa Kozacılık Tarım Kooperatif Birliği Ödemiş'de fenni bir tesis yaparak koza alım deposu açmıştır" (Güneş, 1997, s. 203).

İpek böcekçiliği yetiştiriciliği zahmetli bir bakım süreci ile evlerde iş paylaşımı ile üretilmiştir. İpek böceklerinin koza yapım aşamasına kadar sağlıklı bir bakım süreci gerekirken bu ihtiyaç taze dut yapraklarının temini ile sağlanmıştır. Bu nedenle her ailenin kendine ait dut bahçeleri olmuştur. Üretilen ipekler, iplik olarak satılabildiği gibi dokunmuş kumaş olarak da satılmıştır. İplik çilelerinin bir kısmı ise ihtiyaç halinde satılmak üzere sandıklarda bekletilmiştir. Aile ekonomisinde, ipekböcekçiliğinin başlıca avantajları arasında 35-40 günde sonuç vermesi, diğer tarımsal faaliyetlerin işgücü ihtiyacının az olduğu bir dönemde yapılması ve üreticinin ürünü nakit olarak değerlendirmesi sayılabilir (Özkavruk Adanır vd., 2013). Bu nedenle yöre halkının bir nevi kenarda beklettiği altın akçesi olan bu ipek iplik çileleri her zaman paraya dönüştürülebilir nitelikte değerli olmuşlardır. Çünkü genç kızlar, çeyiz hazırlama süreçlerinde yağlıklarını, peştemallerini, çarşaflarını, örtülerini kendi ürettikleri ya da satın aldıkları ipek ipliklerle dokumuşlardır (bkz. Şekil 2a).

Şekil 2. a) İpek iplik çileleri, Ödemiş İpek Mağazası, 2022. **b)** Ödemiş ipekli kumaşları, pembezar, yağlık vb. Ödemiş İpek Mağazası, 2022. **c)** Günümüz ev tekstili ipekli kumaşları, Ödemiş İpek Mağazası, 2022 (N. Yaşar kişisel arşivi, 2022).

Ödemiş ipeği olarak bilinen kumaş, 120 denye atkı ipliği, 60 denye çözgü ipliği ile yaklaşık 65 gr/m² ağırlığında üretilmektedir. Çözgü sıklığı çözgüde 36 tel/cm iken, atkı sıklığı 22 tel/cm ile 27 tel/cm arasında değişmektedir (Değerli, 2013, s. 55). Bunun gibi üretilmiş ve kullanılmış pek çok kumaş çeşidi bulunmaktadır. Bu kumaşların çoğu günlük yaşamda kullanılırken bazı çeşitleri ise evlilik ve sünnet törenlerinde kullanılmak üzere çeyiz sandıklarında saklanmıştır. 2016 ve 2022 yıllarında gerçekleştirilen alan araştırmalarında ödemiş ipeği adıyla satılan kumaşların sınırlı sayıda kara tezgahlarda üretildiği görülmüştür. Geleneksel olarak el tezgâhlarında dokunmuş Ödemiş ipekli kumaşları (bkz. Şekil 2b),

pembezar (bkz. Şekil 3), ipek mendil (yağlık), peştamal, idare bezi, çiğ çarşaf (bkz. Şekil 4a ve Şekil 4b), puşi, bürdü, bürümcük, göynek bezi olarak bilinen kumaşlardır (Sezgin, 2000, s. 253, 254; Yaşar ve Batur, 2016, s. 436). Bu kumaşlar atkı ve çözgüsü ipekten üretildiği gibi pamuk ile de dokunmuştur. Kumaşlar genel olarak 40 cm eninde dokunmuşlardır. Pembezar, bürdü bürümcük gibi çeşitlerinde atkı ipliği olarak yüksek bükümlü ipek iplik kullanıldığından kumaşların enleri yıkandıktan sonra daralmakta 20 cm'e kadar düşmektedirler. Yüzyıllar boyunca 40 cm veya 20 cm eninde olan geleneksel ödemış ipeklileri, kullanılacak alana göre iki, üç veya dört boy yana dikilerek gömlek, başörtüsü, çarşaf vb. olarak kullanılmıştır.

Şekil 3. %100 İpek pembezar kumaş topu, Ersoy İpek (N. Yaşar kişisel arşivi, 2016).

Ödemış'te 1950 yılına kadar geçen süreçte dokumacılık faaliyetleri gelişmiş, bir metre eninde kumaş dokunacak tezgahlar ve daha hızlı atkı atım sistemi olan kamçılı tezgâh tiplerinin yaygınlaşması sağlanmıştır. Bunda 1940 yılında İplikçiler Cemiyeti ve 1942 yılında Ödemış Dokumacılar Küçük Sanat Kooperatif Şirketinin kurulmasının payı büyüktür (Güneş, 1997, s. 205). İrfan Uzun'un Bülten adlı yayındaki yazısında ise, 1937 yılında Ödemış'te dokuma üretimiyle ilgili olarak Muğla'lı Mustafa Üzergin isimli bir mahkûmun memleketinden gördüğü kamçılı tezgâhları marangoza yaptırarak kullanmaya başlamasıyla dokumacılık faaliyetinin hız kazandığını belirtmektedir (Yaşar ve Batur, 2016, s. 436). Eyüp Bayındır'ın Ödemış İpek Tekstil Sanayiye ait kumaş kataloğunda hazırladığı yazıda, babası Halil Bayındır'ın 67 yıl Birgi'de el tezgâhlarında ödemış ipekli kumaşlarını ürettiğini ve Birgi yöresinde 3250 civarında el dokuma tezgâhları olduğunu belirtmiştir. Bu sayı Uzun'un ifadesinde tüm Ödemış yöresinde 1966 yılında Köy İşleri Bakanlığı, Ödemış Köysel Planlama Dairesi ve Halk Merkezi'nin yaptığı bir iki anketlere göre tezgâh sayısı 4000 civarındadır. Ödemış'te dokumacılık yapılmış yöreler Birgi dışında Yeniceköy, Bezdegüme, Kayaköy, Gereli, Avulcuk, Zeytinlikdir (Uzun, 1989, s. 32).

Ödemış yöresinde dokumacılık faaliyetleri ve kumaşların değişiminde kamçılı tezgahlardan sonra asıl önemli gelişme Bursa tipi kara tezgahların yöreye getirilmesi ile olmuştur. Bu noktadan sonra motorlu tezgahlarla daha hızlı üretimler ve tezgahların imkanları dahilinde kumaşlarda farklı atkı atım yöntemleri, çevçeve sayılarına göre dokuma yapılarında yeni denemeler ve arayışlar yaşanmıştır. Bunun başlıca sebebi günlük hayatın giderek modernleşmesi, çeyiz hazırlama kültürünün zamanla azalmasına bağlı olarak geleneksel kumaşlara olan talebin azalmasıdır. Böylece dokuma kumaş üretimi yapan işletmeler geleneksel kumaşların yanında yeni görünümde ve kalitelerde kumaşlar üretmek durumunda kalmışlardır (bkz. Şekil 2c). Tüm bunlar dokumacılığın ve üretimin hız kazanması adına yapılan iyi niyetli çabalar olmakla birlikte yöreye ait kimlik kazanmış dokuma kumaş türlerinin ve üretimlerinin de değişeceği gerçeğini beraberinde getirmiştir. Burada en önemli fark kumaş enlerinde yaşanmıştır. Kumaşların boydan birbirine eklenerek kullanılması yöntemleri azalmıştır. El tezgahlarında üretimin yok olması ile birlikte kara tezgahlarda ödemış ipeklilerinin dokunması olağanlaşmış ve bu kumaşlar el dokuması kumaşları gibi rağbet görmüştür.

Şekil 4. a) Ara dantel ile birleştirilerek genişletilmiş %100 ipek çarşaf, 20. yy başları. Ödemiş Belediyesi Yıldız Kent Arşivi ve Müzesi, 2016 **b)** %100 ipek çarşaf, 20. yy başları. Ödemiş Belediyesi Yıldız Kent Arşivi ve Müzesi, 2016 (N. Yaşar kişisel arşivi, 2016).

Günümüzde Ödemiş ve Birgi'de kara tezgahlar ile ipekli dokuma yapan dört işletme bulunmaktadır. Bunlar Ödemiş'de faaliyetlerinin sürdüren Serkan Ciritoğlu'na ait Hedef Tekstil, Kadir Çimen'e ait Simge İpek, Ersoy Horzun'ait Ersoy İpek ve Birgi'de üretimlerine devam eden Emin Kevgele ait olan Sem İpektir. Ayrıca Birgi'de Ahmet Genç'e ait bir atölyede üç kara tezgâh ile ipek mendil üretimi yapılmaktadır. Yörenin iki önemli dokuma işletmesi olan Mert İpek'ten sonra Ödemiş İpek de 2022 yılında dokuma kumaş üretimine son vermiştir. Ödemiş İpeğin sahibi ve dokuma ustası Eyüp Bayındır 1960 yılından günümüze kadar sayısız kumaş üretmiş firması adına 'Ödemiş İpeği' patentli bir kumaş tescil ettirmiştir. Bu kumaş üzerine işleme yapılmaya çok uygun yapıda, atkı ve çözüğü ipliklerinin kolay sayılabildiği ve genç kızların halk eğitim merkezleri ve kurslarında sıklıkla kullandığı bir tür olmuştur (Yaşar, 2022).

Hepsi birer dokuma ustası olan, işletme sahibi olan kişiler Ödemiş'te dokumacılık faaliyetlerinin devam etmesi için büyük gayret göstermektedirler. İpek iplik üretiminin kısıtlı olması, temininde yaşanan zorluklar ve pahalı bir üretim zincirine sahip olması nedeniyle ödemiş ipekli kumaşlarını sipariş aldıkları takdirde üretmektedirler. Siparişe bağlı olarak ödemiş ipeği, ödemiş keteni, ödemiş peştemali ve mendili üretilmektedir. Dokuma ustası Emin Kevgel Sem İpek'in Birgi'de bulunduğu konum itibarıyla yerli ve yabancı turistlerin gezi güzergahı üzerinde olduğundan, şal, peştamal gibi daha özel ipekli kumaşlar üretmekte ve Birgi'de bulunan kendine ait satış mağazasında sergilemektedir (E. Kevgel, kişisel görüşme, Mayıs 26, 2022).

Dokuma ustası Ersoy Horzun ise bükümlü ipek çözgü ipliklerine farklı özelliklerde sentetik ve doğal çok renkli fantezi iplikler atarak renkli ev tekstili kumaşları üretmektedir (E. Horzun, kişisel görüşme, Mayıs 26, 2022). 2016 yılında alan araştırması sırasında kendisiyle yaptığımız görüşmede pek çok ödemiş ipekli kumaşları yanında Haremlique markası için %100 ipek peştemaller üretmekteydi (E. Horzun, kişisel görüşme, Şubat 18, 2016). Dokuma yapılarını çok iyi tanıyan yukarıda isimleri geçen ustalar ve firma sahipleri özellikle Ödemiş ipekli kumaşlarının sürdürülebilirliği için yeni markalarla buluşmak ve yeni satış pazarlarına açılmak istemektedirler. Çünkü Ödemiş ipekli kumaşları bu ilgi ve sahip olacağı tanınırlığı hak eder kalitede kumaşlardır. Bununla birlikte ustalar özünden kopmadan yeni görünüm ve yeni fikirlerle farklı üretim alanlarına da üretim yapmak istemektedirler.

2016 yılında yapılan alan araştırmalarında, ilçede el dokumacılığının gelecek kuşaklara aktarılması ve geleneksel bezlerin üretiminin devamı için kurulan Ödemiş Yöresi Kadın Çevre Kültür ve İşletme Kooperatifinin ve İzmir Büyükşehir Belediyesi ve Beydağ Belediyeslerinin faaliyetleri hakkında araştırmalar yapılmıştır. 2013 yılında Kadın kooperatifinin 'İpekle Geleceğini Doku' sloganıyla yürütülen projesi, Sabancı Vakfı'nın toplumsal gelişme hibe programı çerçevesinde yürütülmüştür. Projede kültürel bir miras olan Ödemiş ipekçiliğinin tekrar canlandırılması ana hedefleri içerisinde yer almıştır (Batur ve Yaşar, 2016, s. 283). Ayrıca İzmir Büyükşehir Belediyesi Sosyal Projeler Daire Başkanlığı, Beydağ Belediyesi ve Kent Koleji ortaklığıyla yürütülen bir başka proje ile Beydağ'da yürütülen ipek üretimi ve dokumacılık faaliyetleri yerinde incelenmiştir. Her iki kuruluşun kozadan ipek çekimi, el tezgahlarında dokumacılık, doğal boyamacılık, Ödemiş'e özgü bezlerin üretilmesi, ev kadınlarının yeniden dokumacılığa özendirilmesi gibi faaliyetleri gözlenmiştir (Yaşar ve Batur, 2016, s. 443).

Tablo 1. Ödemiş İpeği coğrafi işaret tescil belgesi bilgileri. (Ödemiş İpeği, t.y.)**Ödemiş İpeği**

	
Coğrafi işaretin türü	Menşe Adı
Dosya Numarası	C2020/323
Başvuru Tarihi	29.09.2020
Tescil Numarası	1028
Tescil Tarihi	10.02.2022
Ürün Grubu	Diğer ürünler
İl	İzmir
Başvuru Yapan/Tescil Ettiren	Ödemiş Ticaret Odası
Durum	Tescilli
Adres	Üç Eylül Mahallesi Gençlik Caddesi No: 2 Ödemiş / İZMİR

Şekil 5. Ödemiş İpeği Coğrafi İşaret Tescil Belgesi, (Ödemiş Ticaret Odası, t.y.).

Günümüzde benzer çabalar ve üretim faaliyetleri devam etmekte fakat devlet desteği ile daha kapsamlı projelerle, yerel üreticiler, akademisyenler, tasarımcılar, usta dokumacılar, ilgili bakanlıklar, ihracatçı birlikleri, yerel belediyeler ödemiş ipeklilerinin yaşatılması için birlikte çalışmalıdırlar. 2016 yılında yapılan alan araştırması sırasında (Yaşar ve Batur, 2016, s. 437) bölgede faaliyet gösteren firma sayısı 6 iken (Ödemiş İpek, Gül İpek, Ersoy İpek, Simge İpek, Hedef Tekstil, Sem İpek) bu yıl dokumacılık faaliyetlerini sürdüren işletme sayısı 4'e düşmüştür (Ersoy İpek, Simge İpek, Hedef Tekstil, Sem İpek). Bölge insanının kültürel bağlarının korunması, usta ipek dokumacıların yetişmesi ve yetiştirilmesi, iş istihdamının arttırılması, için ödemiş ipekli kumaşlarının sürdürülebilirliğinin sağlanması, gelecek kuşaklara yeni kullanım alanlarıyla taşınması çok önemlidir.

Ödemiş Ticaret Odası Ödemiş ipeği için 29.09.2020'de Türk Patent Enstitüsü'ne başvurmuş, Coğrafi İşaret Tescil Belgesini 10.02.2022 tarihinde alarak ilçelerine kazandırmıştır (bkz. Şekil 5). 'Menşe' sıfatıyla tescillenen Ödemiş ipeğinin üretildiği yöre ile bağlarının çok kuvvetli olduğu kabul edilmiştir. Buna göre Ödemiş ipeği, üretim yöntemleri, işlenmesi ve diğer tüm aşamalarıyla bu coğrafi alanın sınırları içinde gerçekleştirilmelidir (bkz. Tablo 1).

3. Tire Beledi Dokumaları ve Güncel Durumu

Günümüzde, geçmişte olduğu gibi Tire denince ilk akla gelen Beledi dokumalarıdır. Beledi'nin sözlükteki karşılığı bir cins bez, yerli kumaştır. 'Şeriye Mahkemesi Sicilleri' ve 'Narh Cetvelleri' kaynaklarından alınan bilgilere göre, hammaddesi pamuk olan beledi dokumaları 16. yüzyılda ilk olarak Tire'de dokunmuştur (Özbel, 1949, s. 3). Özbel ve diğerlerinin aktardığına göre; genellikle İzmir'de, Manisa, Tire, Bursa ve Konya'da dokunmakta olduğu anlaşılan beledi dokumaya Konya'da 'veledi', Bursa, Tire ve Manisa'da 'beledi', diğer bölgelerde 'karaoğlan dimisi' adı verilmektedir (Öztürk ve Kavcı, 2000'den aktaran; Özbel vd., 1984, s. 19).

Jakarlı dokumanın atası sayılan Beledi, kendi adıyla anılan tezgâhta XVI. yüzyıldan itibaren üretilmeye başlanmıştır. Tire'de 1500'lü yıllarda geliştirildiği belirtilen tezgâhta, dönemin Osmanlı ve Avrupa saraylarına Beledi dokumaları dokunduğu kaynaklarda yer alan bilgiler arasındadır. Yine aynı dönemde Yeniçeri Ocağı'nın iç zıbnıkları-gömlekleri, halkın kullandığı giysiler, evlerdeki perdeler, divan ve yatak örtüleri Beledi'den yapılmaktaydı. O dönemde Beledi dokumasını öğrenen Bursa esnafı Ahilik bayraklarını Beledi'den üretmişlerdir (Önlü, 2010a, s. 50).

Tire Beledi Dokumaları diğer geleneksel el dokumalarından farklı olarak çift katlı dokumalardır. Kumaşın alt katı astar olarak nitelendirilebilirse de iki yüzü de kullanıma uygundur. Dokumanın alt tarafı, ikinci katın çözgüsünün beyaz olması nedeniyle ve desen özelliklerine de bağlı olarak beyaz renk ağırlıklıdır. Birinci katın çözgü renginin siyah olduğu özgün örneklerde atkı rengi olarak en çok kırmızı sarı, yeşil, lacivert ve mavi kullanılmaktadır. Renkler desen özelliğine göre bir arada kullanıldıkları gibi, özellikle beyaz çözgü rengi ile zıtlık oluşturacak şekilde tek başlarına da kullanılmıştır. Örgüsü bezayağı olan dokumalar enine çizgili özellik göstermekte olup, desenli kısımların olduğu bölümler dışındaki alanlar çift katlı torba yapıdadır. "Eski örneklerini incelediğimizde Beledi dokumalarının eni 1304 ya da 1306 çözgü telinden oluşan, 62 cm genişliğinde, çift katlı dokunmuş kumaşlar olduğunu görmekteyiz" (Sürür, 1984, aktaran; Özdemir, 2022, s. 117). "Bu dokumalarda görülen başlıca motifler bademli, kutulu, celepiş, tireiş, aynalı ve yıldızlıdır. Bunların dışında farklı isimlerle adlandırılan ve hiç isim verilmemiş motifler de vardır" (Sürür, 1984'den aktaran; Özdemir, 2022, s. 117).

Şekil 6. Beledi Dokumaları, malzeme, pamuk, ipek. Saim Bayrı, 2005 (N. Önlü kişisel arşivi, 2005).

Beledi dokumaları farklı özelliklere sahip el dokuma tezgâhlarında dokunmaktadır. Saim Bayrı ile 2005, 2007 ve 2009 yılları arasında yapılan sözlü görüşmeler sırasında alınan bilgilere göre üç tip Belediye tezgâhi vardır. Bunlar; Süleymanlı, Kelebekli ve Bademli'dir. Bu tezgâhlardan bugün geriye sadece Süleymanlı tezgâhi kalmıştır. Üç tezgâhta da farklı tipte desenler dokunmaktadır. Bayrı'nın aynı tarihlerde belediyeye devrettiği ve uzun yıllar dokuma yaptığı tezgâh Süleymanlı tezgahıdır. Tezgâh daha sonra aslına uygun olarak yeniden üretilmiştir. Süleymanlı tezgâhında 24 çerçeve ve bu çerçeveleri desene göre hareket ettiren 13 pedal bulunur. Çerçevenin yerel adı keşken, pedalların ise pedaktır. Çerçeveler/keşkenler ahşap çubuklara bağlı ip gücülerden oluşmaktadır. Çerçeveler de iplerle pedallara bağlıdır. Her bir çerçeveye ait pedal olmadığı için, pedallar çerçevelere hazırlanan desene göre gruplar halinde bağlanır.

Hammaddesi pamuk ve ipek olan Belediye dokumaları geometrik desenlere sahiptir. Zaman içerisinde ipek kullanımı yerini tamamen pamuğa bırakmıştır. Fakat pamuğun da pahalı bir malzeme olması, %100 pamuğa ulaşmakta zorluk çekilmesi nedeniyle ve daha ucuz mal edilmesi düşüncesiyle Saim Bayrı tarafından orlon türü sentetik ipliklerden dokunan Belediye dokumaları da üretilmiştir. Özgün Belediye dokumalarının çözgüsü pamuk, atkısı pamuk ve ipektir. 2009 yılında Saim Bayrı ile yapılan görüşmede Bayrı, geçmişte 20 numara pamuk ipliği kullanılırken 2009 yılı itibari ile 12 numara pamuk ipliği kullanılmakta olduğunu dile getirmiştir. Atkıda kullanılan iplik numaralarının ise 4 numara ya da 12/4 numara olduğunu, atkıda kullanılan ipek ipliğinin inceliğinin ise gittikçe kalınlaştığını ifade etmiştir. İpliklerin geçmişte kendileri tarafından doğal boyalarla boyanırken bugün hazır iplik kullanıldığını, hazır ipliklerin de anilin boyalarla boyandığını belirtmiştir. Bayrı'nın belirttiğine göre, Süleymanlı tezgâhında dokunan Belediye Dokumalarında çözgüde 1304 iplik vardır. Kumaşın eni 120 cm'dir (Önlü, 2010a, s. 50-52) (bkz. Şekil 6).

Bugün hayatta olmayan Saim Bayrı 15 yaşında olduğunu söylediği 1949 yılından 75 yaşına ulaştığı 2005 yılına kadar Belediye Dokuma yapmayı usta dokumacı olarak sürdürmüştür. 1981 yılına kadar herhangi bir resmi kuruma bağlı olmadan evinde dokuma yapan Bayrı, 1981 yılında o dönemin Tire Kaymakamının desteği ile Belediye dokumasının sürdürülebilirliğini sağlamak amacıyla, Tire Belediyesi'nin kadrolu çalışanı olarak dokuma yapmaya evinde devam etmiştir. Belediye tarafından 74 yaşına ulaştığı 2004 yılında Saim Bayrı'nın yanına kültürel miraslarımızdan olan Belediye dokumanın unutulup gitmemesi, gelecek kuşakların öğrenmesi amacıyla, yeni bir usta öğretici yetişmesi için 31 yaşındaki Ethem Tıprıdak çırak olarak verilmiştir.

31 yaşındaki Ethem Tıprıdak'a Saim Bayrı tarafından verilen altı aylık kurstan sonra, Bayrı'nın evindeki tezgâh 15 Haziran 2005'te belediyeye ait restore edilmekte olan eski bir konağa kurulmuştur (bkz. Şekil 7). Belediye dokumaları Saim Bayrı denetiminde Ethem Tıprıdak tarafından 2007 yılına kadar bu binada dokunmaya devam etmiştir. (Önlü, 2010a, s. 50)

Şekil 7. Saim Bayrı, Ethem Tıprıdak, Gülcüoğlu Konakları, Tire, 2005 (N. Önlü kişisel arşivi, 2005).

Daha sonra bu tezgâh, konağın otel haline dönüştürülmesiyle Devlet Demir Yollarına ait, trenlerin yıkama yerinde kültür merkezi olarak kullanılan bir bölüme kurulmuştur. 2008 yılına kadar burada Etem Tıprıdak tarafından aktif olarak üretim yapılmıştır. Bu tarihten itibaren tezgâh, Tire girişinde, belediyeye ait iş makinelerinin yer aldığı bir binaya nakledilmiştir. Fakat burada kullanılmadan âtil olarak kalmıştır. Üretim, Etem Tıprıdak'ın evinde kurulu olan

ikinci bir tezgâhta, Tıyrıdak tarafından zor şartlarda devam ettirilmeye çalışılmaktadır. (Önlü, 2010b, s. 154-155)

Saim Bayrı'ya ait tezgâh ise bugün Tire Kent Müzesi'nde yer almaktadır.

Saim Bayrı Beledi dokumalarının nasıl dokunduğunu ve tüm tasarım ve üretim tekniklerini süreç içerisinde kızı Gülnur Yaylak ve torunu Nurefşan Yaylak'a da öğretmiştir. Bugün Beledi dokumaları Ethem Tıyrıdak'ın 2019 yılında vefatı nedeniyle Gülnur Yaylak tarafından Tire Belediyesi ve Tire Ticaret Odası'nın desteği ile Tire Belediyesi Kent Müzesi'nde, Nurefşan Yaylak tarafından KOSGEB desteği ile kurmuş olduğu kendi atölyesinde yaşatılmaya ve gelecek kuşaklara aktarımının devam ettirilmesine çalışılmaktadır.

Şekil 8. Nurefşan Yaylak ve Atölyesi (Fidan ve Ayvalı, 2021).

Nurefşan Yaylak ile 14 Temmuz 2022 tarihinde yapılan görüşmede Yaylak, atölyesinin Beledi dokuyan ilk ve tek özel ticari işletme olduğunu, atölyesinde dört adet Süleymanlı tezgâhı bulunduğunu belirtmiştir. Yaylak tezgâhları Datça'da yaşayan dokuma tezgâh ustası Yaşar Aydoğan'a ürettiğini. Daha önce tezgâhları dedesi Saim Bayrı'nın kendisinin ürettiğini belirten Yaylak, Tire'de tezgâh üretiminin yapılmadığını son tezgâh kalıbının yeni üretimler için Yaşar Aydoğan'a verildiğini sözlerine eklemiştir. Dedesinin yöntemleriyle desen üretimleri yaptığı gibi farklı desen ve renk arayışlarına da giren Nurefşan Yaylak, bunun nedeni olarak yeni pazar arayışları ve bu yolla kazanç elde ederek üretimini devam ettirmeyi istemek olarak ifade etmiştir. Yaylak'ın ürettiği çanta, runner gibi ürünlerde daha kalın iplikler kullanıldığı anlaşılmaktadır. Yaylak neden olarak desenin kendisini göstermesi, kullanım alanına göre daha sağlam olması gerektiğini öne sürmüştür. Hammadde olarak %100 pamuk, ipek, kendir ve yün de kullandığını belirten Nurefşan Yaylak, %100 pamuk ipliği bulmakta zorlandıklarını, alınan iplikleri test ettirdiklerinde %80 pamuk, %20 polyester şeklinde harmanlı olduklarını dile getirmiştir. İpek olarak ürünün kullanım alanına göre Ödemiş ipeğinin yanı sıra, Hereke halılarında kullanılan ipeği de kullandığını belirtmiştir. Hakiki yün ipliğini de denediğini belirten Yaylak, dokuduğu ürünlerin kilim etkisinde olduğunu söylemiştir. Ürünler incelendiğinde iplik kalınlığı ve türü nedeniyle bu etkinin oluştuğu anlaşılmaktadır. Dokuduğu Beledi dokumaları Instagram ve ETSY çevrimiçi site üzerinde de satışa sunan Nurefşan Yaylak, tek başına üretim yapan biri olarak pazarlamayı da tek başına yapmanın zorluğundan da söz etmiştir (bkz. Şekil 8).

Şekil 9. Gülnur Yaykal tarafından verilen beledi dokuma eğitimi (Fashion Prime'da Tireye Özgü, 2019).

Saim Bayrı'nın kızı Gülnur Yaylak ise Usta Öğretici Belgesine sahip olması nedeniyle Tire Belediyesi Kent Müzesi'nin ücretli çalışanı olarak Beledi dokumaları üretmektedir ve zaman zaman gelen kursiyerlere

eğitim vermektedir. Tire Belediyesi tarafından iki ay öncesine kadar hizmet alımıyla çalıştırılan Gülnur Yaylak, iki ay önce sigortalı çalışan konumunda çalıştırılmaya başlamıştır.

Tablo 2. Tire Beledi Dokuması coğrafi işaret tescil belgesi bilgileri (Tire Beledi Dokuması, t.y.).

Tire Beledi Dokuması

	
Coğrafi işaretin türü	Mahreç İşareti
Dosya Numarası	C2020/061
Başvuru Tarihi	28.02.2020
Tescil Numarası	630
Tescil Tarihi	17.12.2020
Ürün Grubu	Dokumalar
İl	İzmir
Başvuru Yapan/Tescil Ettiren	Tire Ticaret Odası
Durum	Tescilli
Adres	Yeni Mah. İsmail Taşlı Cad. Ticaret Odası 25/13 Tire/İZMİR

Tire’de farklı dönemlerde hem Saim Bayrı, hem Ethem Tıyırdak tarafından Beledi dokumasını yaşatmak ve devamlılığını sağlamak, kaybolmaya yüz tutmuş tarihi mirasa sahip çıkmak için Tire Kaymakamlığı ve Tire Belediyesi desteğiyle kurslar da verilmiştir. Bugün Beledi Dokuma kurslarını Saim Bayrı’nın kızı Gülnur Yaykal ile torunu Nurefşan Yaykal vermekte ve Beledi Dokumacılığını yaşatmaya çalışmaktadırlar. Gülnur Yaykal ustalık belgesi aldıktan sonra ilk olarak Tire Belediyesi Kadın Dayanışma Merkezi’nde Beledi Dokuma yapmaya ve öğretmeye başlamıştır ve korona salgını nedeniyle kurslara ara verilinceye kadar devam etmiştir. Pandemi öncesinde Yaykal’ın verdiği kurslardan bir tanesi Tire Belediyesi ve İŞKUR iş birliğinde, 2019 yılında, belediyenin Kadın Dayanışma Merkezi’nde açılan kursudur. Kursta 25 kadın eğitim görmüştür (Fashion Prime’da Tireye Özgü, 2019), (N. Yaykal, kişisel görüşme, 2019), (bkz. Şekil 9).

Beledi dokumaları ile ilgili sevindirici haber ise, Coğrafi İşaret olarak bir marka haline gelmesidir (bkz. Tablo 2). Tire Ticaret Odası, Tire’ye özel bir dokuma türü olan Tire beledi dokuması için 17 Aralık 2020’de coğrafi işaret almıştır. Başvuru sonrasında, Türk Patent ve Marka Kurumu Coğrafi İşaret ve Geleneksel Ürün Adlı Bülteni’nde yayınlanan Beledi Dokuma, tescile hak kazanmıştır (Tire Ticaret Odası, 2020). Alınan coğrafi işaretle, Tire’nin ekonomik ve sosyal hayatına katkı sunmak, ‘Tire Beledi Dokumasının hem ülkemizde hem de uluslararası pazarlarda daha kaliteli, daha güvenilir şekilde yerini alması hedeflenmiştir.

Coğrafi işaret, Türk Patent ve Marka Kurumu tarafından Türkiye’deki yöresel ürünlerin geleneksellik ve kalite bakımından değerlendirilmesi sonucu bu ürünlere verilen tescil işaretidir. ‘Mahreç İşareti’ ile tescillenen Tire Beledi Dokuması’nın üretim, işleme ya da diğer işlemlerinden en az birinin bulunduğu coğrafi yöre içinde gerçekleşmesi gerekmektedir.

4. Sonuç

Türkiye genelinde olduğu gibi, İzmir Ödemiş İpeklî dokumaları ve Tire Beledi dokumalarının üretimleri Devlet destekli çalışmalarla arttırılmaz ise, unutulma ile karşı karşıya kalacakları, özellikle Tire Beledi dokumasının üretiminin tamamen durup, yerini müzelerde alması ve hatta yok olup gitmesi tehlikesi ile karşı karşıya olduğu aşîkardır.

Özgün örneklerin zaman içerisinde sadece akademisyenler tarafından yapılan ve yapılmakta olan çalışmalarda yazılı bilgiler arasında yerlerini almaları an meselesidir. Şu anda son derece büyük çaba gösteren bireysel üreticiler ve nispeten Belediye destekli üreticiler ürünleri yaşatmaya ve bu mirası gelecek kuşaklara aktarmaya gayret etmekle birlikte, yaşam alışkanlıklarının değişmesine bağlı olarak köklü bir değişime uğramışlardır ve uğramaya devam etmektedirler. Teknolojik gelişmeler seri üretime bağlı olarak moda faktörünün de içine girmesi tercihlerimizi yönlendirmiş ve farklılaştırmış, hayatta kalma çabası içinde kıvranan el dokumalarındaki bu değişimi neredeyse zorunlu hale getirmiştir.

Oysa teknolojik gelişmeler el dokumalarımızın hammaddesinden ipliğe, üretim biçimlerinden tanıtılmasına ve kitlelere ulaştırılmasında büyük bir rol üstlenebilir. Fakat bunun için öncelikle tekstil üreticilerimizin milli değerlerimize, geleneksel kültürümüze sahip çıkarak, özellikle de moda marka sürecinde başlangıcı ve çıkış noktasını ülke sınırları dışında değil, kendi doğdukları, çoğunun gelişimine, üretim sektörüne geçmesine zemin oluşturan öz topraklarında üretilen ürünlerde, değerlerde araması gerekir. Sürdürülebilirlik kavramının zirvede olduğu, moda haline geldiği günümüzde, İzmir Ödemiş İpeklî dokumaları ve Tire Beledi dokumaları el dokumalarımızın sürdürülebilirliği için, öz kimliklerinden uzaklaştırılmadan geliştirilip, yenilenmeli ve moda faktörü ile birlikte gelecek kuşaklara aktarılmalıdır. El dokumalarımızın ününü ülke sınırlarının dışına taşımak tekstil üreticilerinin, tekstil ve moda tasarımcılarının ve Devlet desteği ile ilgili bakanlıkların birinci görevi olmalıdır.

Yapılan araştırmada görülmektedir ki , sosyo-ekonomik değişimler ve kültürel farklılaşmalar nedeniyle, İzmir Ödemiş ipeklî dokumaları ve Tire Beledi dokumaları örneğinde el dokuma üreticilerine; T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı, T.C. Sanayi Bakanlığı, T.C. Ticaret Bakanlığı, T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, Yüksek Öğrenim Kurulu, Türkiye İhracatçılar Meclisi bünyesindeki İhracatçı Birlikleri işbirliği ile sürdürülebilir bir çalışmayla Devlet destekli yeni pazarlar sağlanmadığı, satış için doğru ürünün nasıl üretileceği konusunda eğitimler verilmediği, Üniversite-Sektör bağlantısı kurularak moda marka ilişkisi kurulmadığı, ürünlerin ulusal ve uluslararası düzeyde tanıtımlarının yapılmadığı sürece, bu tür ürünlerin günün yaşam koşullarına ayak uydurması ve hayatta kalması çok zor görünmektedir.

Yazının içeriğinde sözü edilen coğrafi işaret tescili ise İzmir Ödemiş İpeklî dokumaları ve Tire Beledi dokumaları örneğinde el dokumalarımızın sürdürülebilirliğinin sağlanması, kültürel mirasımızın gelecek kuşaklara aktarılması açısından çok önemli bir konudur. Bu tür çalışmalar kapsamında; 'Devlet desteğiyle' Türkiye genelinde, bölgeler bazında el dokuma kaynakları haritalanmasının yapılarak, il ve ilçe kaymakamlıkları ve belediyeleri ile birlikte zaman içerisinde tamamına coğrafi işaret alınması, kayıtlara geçmesi, bu kapsamda usta öğreticiler yetiştirilerek kurslar açılması, kadın erkek ayırt etmeksizin el dokumalarımızın öğretilip bir iş kolu haline getirilmesi, usta öğreticilerle tekstil firmalarının birlikte çalışarak ürünlerin sektörle uyumlu hale getirilmesi ve de üniversitelerin ilgili bölümlerinde bu konuda dersler açılması, üniversitelerin ilgili bölümleriyle birlikte projeler geliştirilmesi, mezun ve mezun olacak tasarımcılara el dokumalarımızın tasarım ve üretimlerinin öğretilmesi el dokumalarımızın unutulmaması, gelecek kuşaklara aktarılması için yapılacak çalışmaların başında gelmelidir.

Diğer bir konu ise usta öğretici yetiştirme konusudur. Yapılan araştırmada, Beledi dokumaları konusunda Mesleki Yeterlilik Kurumu kapsamında Beledi Dokuma Usta Öğreticilik eğitiminin mevcut olmadığı anlaşılmıştır. Nurefşan Yaylak başvuru yaptığı halde bu türden bir eğitim alamamış ve usta öğretici olamamıştır. Annesi Gülnur Yaylak'a babası son usta Saim Bayrı tarafından eğitim verildiği için, Beledi dokumanın yok olmakla karşı karşıya olması nedeniyle, bakanlık özel kararı ile usta öğreticilik belgesi verilmiştir.

Nurefşan Yaylak ustalık belgesi olmaması nedeniyle KOSGEB desteği ile kurduğu atölyesinde yeterince kazanç sağlayamadığı için tek başına çalışmakta dört tezgâhtan üç tezgâh âtil durumda beklemektedir. Tek başına hem dokuyan hem pazarlayan olmanın güçlüğü nedeniyle 2020 yılında kurduğu atölyesi kapanma tehlikesi ile karşı karşıyadır. Çevrimiçi internet ortamında, doğal ürünler satan ETSY online sitesinde ürünlerini satmaya başlamasına rağmen, online satışın başı başına farklı bir iş olması nedeniyle bu konuda da desteğe ihtiyacı olduğunu belirtmesi, el dokumalarının Web ortamında pazarlanmalarının doğru bir karar olmakla birlikte, üreticiye eğitim konusunda ve hizmet açısından maddi destek vermenin de gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Kaynakça

- Batur, G. ve Yaşar, N. (2016). İzmir ili Ödemiş ilçesi örneğinde dokuma geleneğini sürdürme çalışmaları. *Bezce 7. Uluslararası İstanbul Tekstil Konferansı Bildiri Kitabı*, İstanbul, Türkiye, 281-288.
- Çelebi, E. (1935). *Seyahatname, Anadolu Suriye Hicaz (1671-1672), Cilt 9*, Devlet Matbaası.
- Değerli, N. G. (2013). Ödemiş ipekli dokumaları. *Akdeniz Sanat Dergisi*, 6 (12), 53-63.
- Fashion Prime'da Tireye Özgü (2019). Fashion Prime'da Tire'ye özgü 'beledi dokuma' tezgahına ilgi. <https://www.mynet.com/fashion-primeda-tireye-ozgu-beledi-dokuma-tezgahina-ilgi-110105846445>
- Fidan, H. ve Ayvalı, D. (2021). Dedesinden öğrendiği 'beledi' dokumayı gelecek nesillere aktarıyor. <https://www.aa.com.tr/tr/kultur-sanat/dedesinden-ogrendigi-beledi-dokumayi-gelecek-nesillere-aktariyor/2451545>
- Güneş, G. (1997). *Sosyal ekonomik kültürel açıdan Ödemiş kenti (1908-1950)*, (Tez No. 63672) [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi. Ulusal Tez Merkezi].
- Ödemiş İpeği, (t.y.) <https://ci.turkpatent.gov.tr/cografi-isaretler/detay/2723>
- Ödemiş Ticaret Odası (t.y.). *Garanti Marka Coğrafi İşaret*. <http://www.odemisto.org.tr/Portals/290/dosya/Ekran%20Al%C4%B1nt%C4%B1s%C4%B1.jpg>
- Önlü, N. (2010a). Ege bölgesi el dokuma kaynakları. *Sanat, Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi*, Sayı: 17, 47-60.
- Önlü, N. (2010b). Tire-Beledi dokumaları, günümüzdeki durumu, geliştirilip tanıtılmasına yönelik çözüm önerileri. *IV. Uluslararası Türk Kültürü El Sanatları Kongresi/Sanat Etkinlikleri, Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Merkezi Yayınları*.
- Özbel, K. (1949). *Beledi dokumaları, el sanatları. XIV. Kılavuz Kitapları: XXV*, CHP Halkevleri Bürosu.
- Özbel, K., Kademoğlu, O., Eren, N., Erbek, G., Tan, N., Işık, H. Ş., Durul, Y., Kaya, R. ve Sürür, A. (1984). *Türk dokuma sanatından örnekler*. Ak Yayınları.
- Özdemir, E. K. (2022). Tire-Beledi dokumasının dünü-bugünü-yarını. *Hars Akademi. Aydın Uğurlu and Traditional Arts Special Issue*, 114-134. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/hars/issue/68596/1066441>
- Özkavruk Adanır, E., Kuleli, S. ve Dikkaya Göknur, Ö. (2013). Kozadan tezgâha Ödemiş ipeklileri. *İzmir Kültür Turizm Dergisi*, 4 (24). <https://www.izmirdergisi.com/tr/dergi-arsivi/48-24uncu-sayi/712-kozadan-tezgaha-odemis-ipeklileri-2>
- Sezgin, Ş. (2000). Ödemiş ipekçiliğinin ve ipekli dokumalarının günümüzdeki durumu. *2000'li yıllarda Türkiye'de Geleneksel Türk El Sanatlarının Sanatsal ve Ekonomik Boyutu Sempozyum Bildirileri*. TC. Kültür Bakanlığı, Kültür Bakanlığı Yayınları: 2301.
- Tanci, E. A. M. İ. B. (2000). *İbn Battuta seyahatnamesi I*, (A. S. Aykut, Çev.). Yapı Kredi Yayınları.
- Tire Belediye Dokuması, (t.y.). <https://ci.turkpatent.gov.tr/cografi-isaretler/detay/1762>
- Tire Ticaret Odası, (2020). <http://tireto.org.tr/duyurular/tire-beledi-dokumasi/>.
- Uzun, İ. (1989). Ödemiş ve çevresinde dokuma sanatları. *Bülten*. Yıl:13 Sayı:11, Ödemiş Lisesi Kültür Varlıklarını Koruma, Tanıtma ve Müzecilik Kolu Yayını, Doğu Matbaası.
- Yaşar, N. ve Batur, G. (2016). Ödemiş yöresi ipekli dokumacılığın günümüzdeki durumu. *Bezce-7.Uluslararası İstanbul Tekstil Konferansı Bildiri Kitabı*, İstanbul, Türkiye, 436-444.
- Yaşar, N. (2022, 08 Haziran). Ödemiş ipekçiliği üzerine Eyüp Bayındır ile söyleşi [Video]. <https://m.youtube.com/watch?v=wbqhnv0wyXI&t=178s>